

TÜRKİYE’DE ÇOCUK REFAHI BAĞLAMINDA KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA SUNULAN BİR HİZMET: KORUYUCU AİLE HİZMETİ

Sinem YILDIRIMALP*
Özge HIZ**

Geliş Tarihi: 11.05.2018
Kabul Tarihi: 24.05.2018

ÖZET

Tarihin hemen hemen her döneminde korunmaya muhtaç hale gelen çocukların bakımı için çözüm yolları aranmaktadır. Bu arayış günümüzde de devam etmektedir. Korunmaya muhtaç durumdaki çocuklar için yapılan çalışmalarda, çocukların sağlıklı gelişimi için en iyi bakımın öz ailelerinin yanında yapılan bakım olduğu sonucuna varılmaktadır. Çocuk refahı açısından en sağlıklı bakım ve korumanın öz aile yanındaki bakım ve koruma olduğu bilinse de bazen bu bakım şekli mümkün olmamaktadır. İşte böyle durumlarda korunmaya muhtaç çocuklar için devletin sunduğu farklı bakım hizmetleri uygulanmaktadır. Bu bakım hizmetleri genel hatlarıyla aile yanında yapılan bakım ve kurum idaresinde yapılan bakım olarak iki ana gruba ayrılmaktadır ve bu hizmetlerin temel amacı, çocuk refahı çerçevesinde koruma altına alınmış çocuklar için en iyi ve en sağlıklı gelişim imkanlarını sunmak olarak belirlenmektedir. Çocuk refahını sağlamaya yönelik bu amacın, uzun vadede toplum içinde yarar sağlayacağı öngörülmektedir. Bu çalışma, devlet tarafından korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan bakım hizmetlerinden koruyucu aile hizmetinin, kurum bakımına kıyasla önemini ve Türkiye’deki gelişimini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Belirtilen amaçtan hareketle çalışmada, çocuğun iyi olma hali olan çocuk refahı, çocuk refahı hizmetlerinden biri olarak bilinen koruyucu aile uygulamasının temel konusu olan korunmaya muhtaç çocuk kavramı, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım hizmetleri ve Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişimi konuları ele alınmaktadır.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, SBF, Çalışma Ekonomisi ve End.İlş, ssac@sakarya.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, SBE, Çalışma Ekonomisi ve End.İlş, ozgehizz@gmail.com

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

**A Service Offered To Children In Need Of Protection In The Context
Of Child Welfare In Turkey: Foster Care Service**

ABSTRACT

In almost all periods of history, there were sought solutions for the care of children who need to be protected. This search continues today. The work done for children in need of protection has resulted in the maintenance of the best care for the healthy development of children as well as their own families. In terms of child welfare, it is known that the most healthy care and protection is care and protection by the family, but sometimes this maintenance is not possible. In such cases, some state-provided care services are applied for children in need of protection. These maintenance services are generally divided into two main groups. The main purpose of these services is to provide the best and most healthy development opportunities for children who are protected under child welfare. This will be beneficial to society in the long run. This study aimed to emphasize the importance of preventive family care from care services for children in need of protection by the state compared to institutional care. In this context, the first chapter discusses the child welfare, which is the child's well-being, and the most common problems that prevent child welfare. The study continued with a general overview of preventive family practice, known as one of the child welfare services, to the basic needs of children in need of protection and care services for these children. In the last part, the evaluation of preventive and preventive family service for the child by the institutional care has been taken place.

Keywords: Child Welfare, Child In Need Of Protection, Family Foster Care Service.

GİRİŞ

Bir ülkeyi meydana getiren temel yapı taşının toplum/insan olduğu bilinmektedir. Toplumlar ülkelerin ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda gelişip kalkınmasını sağlamaktadırlar. Bu yüzden toplumu meydana getiren bireylerin gelişimleri, yetişme koşulları ve sahip oldukları imkanlar önem arz etmektedir. İyi yetişmiş bireyler, zamanın değişen şartlarına uyum sağlama ve vatandaşı olduğu ülkenin refahına ve kalkınmasına sağlayacağı katkı ile içinde yaşadıkları topluma değer katmaktadırlar.

Sağlıklı, mutlu ve özgüveni yüksek bireylerin yetişmesi için gerekli şartlar çocukluk döneminde başlamaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar çocuk için en sağlıklı bakım yönteminin ailesi yanında gerçekleşen bakım olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Ancak her zaman aile yanında bakım mümkün olmadığı gibi çocuğun gelişimi açısından ailesinin yanında kalmasının sakıncalı olduğu durumlarda söz konusu olabilmektedir. Yoksulluk, anne veya babada ruhsal/fiziksel yetersizlik, ailevi sorunlar, ihmal, istismar, değişen aile yapısı, ölüm gibi olumsuz durumlar karşısında çocuklar korunmaya muhtaç hale gelebilmektedirler.

Tarih boyunca korunmaya muhtaç duruma gelen çocukların bakım ve korunma ihtiyaçlarını karşılamak, toplumlar ve bireyler için sorumluluk konusu olmuştur. Tarihsel süreçte genellikle hayır işi olarak görülen bakım ve korumaya yönelik faaliyetlerin, sosyal hizmet alanının gelişmesiyle birlikte daha profesyonel, daha sistemli bir hal aldığı görülmektedir. Buna bağlı olarak zamanla çocukların ihtiyaçlarına yönelik bakım modelleri de geliştirilmiştir.

Türkiye’de “yeni gelişmekte olan bir uygulama” olarak bilinen koruyucu aile hizmeti, aslında 1961 yılından beri yürütülmektedir. Ancak uzun yıllar hizmetin yaygın olarak bilinmemesi ve bürokratik, politik düzenlemelerden kaynaklanan aksaklıklar sebebiyle istenilen noktaya getirilemediği görülmektedir. Günümüzde ise gerek kurumsal ve yasal düzenlemelerin varlığı gerekse bilgilendirme önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalar, bu hizmetin uygulanışını etkinleştirerek, çocuk refahını gerçekleştirilmede fayda sağlayıcı bir etki oluşturmaktadır.

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

Bu çalışmada, çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan bakım hizmetleri ele alınarak, koruyucu aile hizmetinin önemi ve Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişimini incelemek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle çocuk refahı ele alınacak, daha sonra çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler incelenerek, Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişimi değerlendirilecektir.

1. Çocuk Refahı ve Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Hizmetler

Türkçe’de refah kavramı; “bolluk, çokluk, rahatlık” gibi anlamlara gelirken İngilizce’de refah, genellikle human well-being kelimesi ile ifade edilen “iyi olma hali” anlamında kullanılmaktadır (Karakaş ve Çevik, 2016: 891). Refah veya iyi olma hali (well-being) ise; fiziksel, duygusal, zihinsel ve ruhsal gelişim ile birlikte kişinin çevresi ve kendisi ile ilişkili olarak kendine ait potansiyelini ortaya çıkarması şeklinde tanımlanmaktadır (Beşpınar ve Aybars, 2013: 7).

Çocuk refahı veya çocuğun iyi olma hali ise; sağlık, maddi durum, eğitim ve öznel iyi olma hali gibi farklı alanlarda çocuğun daha iyi olmasını amaçlayarak çocuk refahını ve çocuk gelişimini bir bütün olarak ele alan yaklaşımı içermektedir (Müderrişoğlu ve vd., 2013: 20). Bu açıdan ele alındığında çocuğun iyi olma hali, çocuğun ulusal politikalarda daha öncelikli olarak yer alması anlamına gelmektedir. Çocuk hakları için yapılan koruma ve iyileştirme çalışmaları hem kendi içinde önemli bir amaç hem de toplumun geleceği için önemli bir yatırım olarak görülmektedir. Bu bakış açısı 1989 yılında kabul edilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin de temelini oluşturmaktadır (Beşpınar ve Aybars, 2013: 7).

Türkiye’de çocuk refahı/çocuğun iyi olma hali OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ve Avrupa Birliği ülkelerinin de kabul ettiği gelir, sağlık, eğitim ve sosyal katılım olmak üzere dört kriter etrafında incelenmektedir (Karakaş ve Çevik, 2016: 891). Ancak ekonomik olarak gelişmiş ülkelerin bazılarında çocuğun iyi olma hali maddi refah, sağlık ve güvenlik, eğitim kazanımları, aile ve arkadaş ilişkileri, öznel iyi olma hali ve davranış ve riskler şeklinde altı temel kriterden oluşmaktadır. Avrupa Birliği

Görev Gücü’de çocukların iyi olma halini yedi ana kriter çerçevesinde incelemektedir (Beşpınar ve Aybars, 2013: 8). Ülkeler çocuğun iyi olma halini birbirlerinden farklı çerçevede ele almış gibi görünse de aslında hepsi temel kriterler çerçevesinde çocuğun iyi olma halini belirlemektedir.

Çocuk refahının sağlanmasına engel olan sorunlar incelendiğinde ise en temel ve en yaygın olarak çocuk işçiliği, çocuk yoksulluğu, çocuk ihmal ve istismarı ve değişen aile yapısını saymak mümkündür.

Çocuk refahı kapsamında önemli bir dezavantajlı grup olarak karşımıza çıkan korunmaya muhtaç çocukların başta değişen aile yapısı olmak üzere çocuk refahı önünde engel oluşturan sorunlardan en fazla etkilenen grubu oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda ilk çağlardan bu yana korunmaya muhtaç durumdaki çocukların bakım hizmetlerinin sağlanması en önemli toplumsal konulardan biri olmuş ve hala günümüzde bu önemini devam ettirmektedir. Değişik sebeplerle bir aileye sahip olamayan, ailesinden ayrı yaşamak zorunda olan, kendi ailesi yanında yaşama şansını yitirmiş ve bakıma muhtaç olan çocukların koruma altına alınarak topluma kazandırılmaları, toplumun geleceği açısından önem arz etmektedir (Şenocak, 2010: 177-179).

Bu bağlamda çocuk refahı alanında korunmaya muhtaç çocuklar için sunulan hizmetlerden biri olan koruyucu aile uygulaması, son dönemlerde giderek yaygınlaşan bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurum bakımı ile karşılaştırıldığında çocuk refahı açısından çok daha iyi sonuçlar veren bu hizmetin gelecek dönemlerde de ulusal ve uluslararası alanlarda daha fazla tercih edileceği tahmin edilmektedir.

Korunmaya Muhtaç Çocuk kavramı geniş anlamda bakıldığında, belirli bir zaman diliminde, çocuğun içinde yaşadığı toplumsal standartlara göre bakım, beslenme, barınma ve gözetilme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasındaki eksiklik ve hatalar sebebiyle sosyal, fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı bir birey olamama durumu olarak ifade edilmektedir (Özşahin, 2012: 36). Dar anlamıyla korunmaya muhtaçlık kavramı ise, bir çocuğun kanunda belirtildiği ölçüde özen ve bakım görmemesi sonucunda bedensel, ruhsal ve fikirsal güvenliğinin tehlikeye düşmesini ifade etmektedir (Yalçın, 2011: 27).

Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti

Korunmaya muhtaç hale gelen çocukların durumları incelendiğinde çocukların korunmaya muhtaç duruma gelmesinde birtakım benzer sebepler olduğu görülmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda genellikle aile bütünlüğü bozulan çocukların koruma altına alındığı ortaya çıkmaktadır. Çocuğun korunma altına alınmasına sebep olan diğer nedenler ise; anne/babanın kaybı veya ruhsal/fiziksel rahatsızlığı, çocuğa bakılamayacak seviyede yoksulluk, anne/babanın çocuk yetiştirme konusunda yetersiz oluşu gibi faktörler çocuğun devlet tarafından koruma altına alınmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu sebeplere ek olarak hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme ve çocuğun ekonomik maliyeti de çocuğun korunma altına alınmasına neden olmaktadır (Kahraman, 2007: 47).

1.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sunulan Hizmetler

Koruma altına alınan çocuklar, anne/babası ile birlikte yaşama gibi temel haklarından mahrum kalmış ya da bırakılmış veya çocuğun güvenliği açısından artık anne ve baba ile birlikte yaşaması mümkün olmayan çocuklardır. Bu çocuklar, ruhsal ve fiziksel yönden hayatlarını tek başlarına idame ettiremeyeceklerinden, onların bakım ve korumaları yetişkinler tarafından sağlanması (Yazıcı, 2014: 248) önem arz etmektedir.

Koruma altına alınmasına karar verilen çocuklara devlet gereken korumayı sağlamakta ve bakım hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetleri; aile yanında sosyal yardımla destekleme, kurum bakımı, evlat edindirme ve koruyucu aile uygulaması şeklinde saymak mümkündür.

1.1.1. Aile Yanında Sosyal Yardımla Destekleme

Korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan aile yanında sosyal yardımla destekleme hizmetinin diğer bakım türlerine göre nispeten daha erken ortaya çıktığı görülmektedir. İngiltere’de 1601 yılında Elizabeth Yoksulluk Kanunu ile bakıma muhtaç çocukların sorumluluğunu üstlenmiş olan ana-baba ve akrabalara nakdi yardım yapılmasına karar verilmiştir (Yalçın, 2011: 39).

Korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar için öncelikle çocuğun ailesi veya akrabasının yanında bakılıp korunması amaçlanmaktadır. Çocuğun öz ailesi

veya akrabasının yanında korunması yöntemi, maddi yönden desteğe ihtiyaç duyan ailelerin parasal ve nesnel yönden faydalanmasına olanak sağlayan bir sosyal yardım çeşidi olarak Türkiye’de ilk olarak 2828 sayılı Kanunda* yer almıştır (Şenocak, 2010: 179). Bu kanuna göre yoksulluk içinde yaşayıp temel gereksinimlerini dahi karşılayamayacak durumda olan ailelere kaynakların yeterliliği derecesinde gerekli yardımlarda bulunmak amacıyla hizmetler ve uygulamalar oluşturulması gerektiği (Salim, 2011: 89) vurgulanmaktadır.

1.1.2. Kurum Bakımı

Korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan bakım yöntemlerinden biri olan kurum bakımı, herhangi bir aile ortamında yetişmeyen veya ailenin bakım görevini yerine getiremediği durumlarda, kimsesiz ya da korunmaya muhtaç hale gelen çocukların, kendileri gibi olan çocuklarla resmi ya da özel kurumlarda topluca ya da gruplar halinde, ebeveynleri yerine geçen görevliler tarafından sürekli veya belli bir süreliğine olan bakım türü (Özşahin, 2012: 48) olarak tanımlanmaktadır.

Kurum bakımı çocuğun kendi evinden uzakta ve tam gün süren bir bakımı içermektedir. Bu bakım türü Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde korunmaya muhtaç çocuklar için oldukça sık rastlanan bir bakım türünü oluşturmaktadır (Yolcuoğlu, 2011: 50).

Kurum bakım yönteminde birden fazla kurum türü/tipi mevcuttur. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri, sosyo-ekonomik durumları ve kültürlerine bağlı olarak değişiklik gösteren kurumlar, açık ve kapalı tip kurumlar olarak sınıflandırılmaktadır. Kapalı tip kurumlar, çocuğun dış dünya ile ilişkisinin büyük oranda kesildiği, ihtiyaç duyulan her şeyin kurumda var olduğu kurum tipi olarak hizmet vermektedir. Açık tip kurumlar ise, barınma haricindeki tüm hizmetlerin toplum içindeki hizmetlerden sağlandığı kurumlardır. Bu gruplandırmanın yanında kurumlar fiziksel gelişim süreçlerine göre de ev tipi, okul tipi ve kışla tipi kurumlar olarak kategorize edilmektedir. Kışla tipi kurumlar; korunmaya muhtaç durumdaki çocukları toplumdaki ve varsa ailelerinden uzaklaştıran, hem barınmanın hem de

* Bu Kanunun adı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” iken, 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı KHK’nin 35 inci maddesiyle “Sosyal Hizmetler Kanunu” şeklinde değiştirilmiştir.

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

mesleki eğitimin birlikte olduğu kurumlar olarak hizmet sunarken okul tipi kurumların amacı; genel eğitim öğretim kurumları haricinde kalan engelli öğrencilerin yararlandığı kurumlardır. Ev tipi kurumlar ise az sayıda (5-10) çocuğun yararlandığı ve daha çok aile ortamına benzeyen kurumlardır (Şenocak, 2010: 181-185).

Kurum bakımının, aile ortamında bakımdan çok farklı olduğu ve çocukların psiko-sosyal gelişimine katkı sağlamadığı yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Kurum bakımı adı altındaki yuva ve yurtlarda çocukların yiyecek, içecek, giyinme gibi fiziksel ihtiyaçları yeterli seviyede karşılanırsa da psikolojik, sosyal ve zihinsel ihtiyaçları tam olarak karşılanmamaktadır. Bu sebeple kurum bakımı uygulaması zorunlu durumlar dışında pek onaylanmamaktadır. Ayrıca kurum bakımı maliyetlerinin diğer bakım türlerine oranla daha yüksek olması sebebiyle de verimsiz görüldüğü vurgulanmaktadır.

Kurum bakımı kapsamında yer alan çocuk yuvaları, 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların, fiziksel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli, yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak hizmet sağlamaktadır. Gereken durumlarda 12 yaşını tamamlamış korunmaya muhtaç kız çocukları da yuvalarda bakım altına alınabilmektedir (Erdal, 2014: 184).

Kurum bakımı içinde yer alan en köklü ve tanınmış kurum bakım hizmeti olan yetiştirme yurtları, 2828 sayılı Kanunda*, 13-18 yaş arası ve 18 yaşın üzerinde olup korunma kararının devamını gerektiren şartlarda korunmaya muhtaç kız veya erkek çocuklarını; Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı, demokratik bilince sahip, insan haklarına saygılı, çağdaş, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimleri sağlıklı, topluma faydalı bireyler olarak yetiştirmek, korumak, bir iş veya meslek sahibi yapmak amacıyla kurulmuş yatılı sosyal hizmet kuruluşları (Yalçın, 2011: 51-52) olarak tanımlanmaktadır.

* Bu Kanunun adı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” iken, 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı KHK’nin 35 inci maddesiyle “Sosyal Hizmetler Kanunu” şeklinde değiştirilmiştir.

Bununla birlikte yetiştirme yurtlarından istenilen verimin alınabilmesi için ve yurtların toplum ve diğer kurumlarla ilişki kurabilmeleri amacıyla yetiştirme kurumlarının şehir içinde kurulmasına dikkat etmek gerektiği belirtilmektedir. Aksi durumlarda çocukların giderek toplumdan kopacağı ve zamanla toplumunda bu durumdan olumsuz etkileneceği (Şenocak, 2010: 185) ifade edilmektedir.

1.1.3. Evlat Edindirme

Evlat edinme, aile ortamında yetişmekten mahrum kalan çocuklara bu imkânı sağlayan ve çocuğun her türlü güvenliğini sağlamaya hizmet eden önemli bir kurum olarak hizmet sağlamaktadır. Bu hizmetin amacı, öz ailesi tarafından bakılmayan çocuğa sürekli bir aile, evlat edinen aileye de çocuk hasretini giderme imkânı sunmaktır (Özşahin, 2012: 56). Başka bir tanıma göre ise evlat edinme, kan bağına bakılmadan, bir anlaşma ile yasal ve sosyal açıdan anne-baba-çocuk bağına kurulmasıdır (Kahraman, 2007: 53).

Evlat edinme, Türk Medeni Kanunu'nun 305-320. maddeleri arasında detaylı olarak açıklanmaktadır. Ayrıca evlat edinmenin aile ve çocuk için gereken şartları, yapılması gerekenler ve çocuk ve ailenin sorumlulukları da tanımlanmaktadır (Kuş, 2014: 36). Yasanın 306. maddesine göre evlat edinecek kişi 5 yıldır evli veya eşler 30 yaşını doldurmuş olmalıdır. Evlat edinen kişi ile evlat edinilen kişi arasında en az 18 yaş, en fazla 40 yaş olması gerekmektedir. Ayrıca yasanın 305. maddesine göre evlat edinen kişinin, evlat edineceği küçüğe 1 yıl bakım sağlaması ve onu eğitmesi şartı aranmaktadır. Evlat edinecek kişiler isterlerse aynı anda veya farklı zamanlarda birden fazla çocuğu evlat edinebilmektedirler. Evlat edinilen çocuk evlat edinenin nüfusuna geçmektedir (Kahraman, 2007: 53).

1.1.4. Koruyucu Aile Uygulaması

Batı ülkelerinde "Foster Care veya Foster Family" olarak adlandırılan Türkçeye ise, "koruyucu aile" olarak çevrilen koruyucu aile bakım yöntemi, korunma ihtiyacı olan çocuğun ailesinin yerine geçerek ve çocuğun ebeveynliği rolünü üstlenmesiyle oluşan bir hizmet türü olarak uygulanmaktadır. Bu hizmet, genellikle çocuğun öz ailesinin çocuğa asgari düzeyde dahi sosyal, duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını sağlayamayacak derecede eksiklikler göstermesi sebebiyle çocuğun öz anne-babasından ayrılması gerekli görülen, kimsesiz olup evlatlık verilmek veya bir kuruma

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

yerleştirilmek için sıra bekleyen çocuklar için uygulanan ve çocuk için de ihtiyaç duyulan durumlarda uygulanan bir hizmet türünü (Yazıcı, 2014: 254) ifade etmektedir.

Bu bilgiler ışığında koruyucu aile hizmeti, çeşitli nedenlerle öz ailesinin yanında bakılamayan çocukların, belli bir zaman aralığında, bakım ve korumalarını üstlenen aile veya bireylerin yanında ve devlet denetimi altında yetiştirilmelerini tanımlamakta, bu hizmeti verenlere ise koruyucu aile denilmektedir (Özşahin, 2012: 51).

2. Koruyucu Aile Hizmeti ve Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmetinin Gelişimi

Çocukların sağlıklı gelişebilmeleri için kendilerini koruyacak, sevecek, destekleyecek, güven verecek, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir aile ortamına ihtiyaçları bulunmaktadır. Çocukların yeterli sevgi alabildikleri, gereksinimlerinin düzenli olarak karşılandığı bir aile ortamında yetiştirildiklerinde sağlıklı ve refaha sahip bireyler olabildikleri bilimsel olarak kanıtlanmaktadır. Şüphesiz anne-babalar da çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmek için çaba harcamaktadırlar. Ancak bazı aileler zihinsel, bedensel, ya da psikolojik sorunları veya ekonomik yoksunlukları, boşanma, ölüm gibi sosyal sorunları sebebiyle beraberliklerini devam ettiremeyip, çocuklarının gereksinimini karşılayamaz duruma gelebilmektedirler. Böyle durumlarda, çocuklara yardım edebilmenin en iyi yolunun çocuğun kendi ailesinin şartları iyileşene kadar başka bir ailenin yanında bakımlarının sağlanması olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple, dünyada birçok gelişmiş ülkede korunmaya muhtaç çocuklar için en çok tercih edilen bakım şeklinin koruyucu aile bakımı olduğu izlenmektedir. Koruyucu aile bakımı, çocuğa verdiği aile ortamı, çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde oluşması açısından önem arz etmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklar ve onlar için uygulanan bakım yöntemlerini inceleyen birçok araştırma, kurum bakımı ve aile yerine geçebilen bakım yöntemlerinden koruyucu aile hizmetini karşılaştırmakta ve önemli sonuçlar ortaya koymaktadır (Özkara, 2005: 51). Buna göre, normal şartlarda, öz anne ve babası ile birlikte büyüyen, ailesinin desteğini, ilgisini ve sevgisini hisseden çocuklar hayata ve karşılaşılabileceği zorluklara karşı

daha dayanıklı ve güçlü olmaktadır. Bu durumun çocukların toplumsal hayata daha kolay uyum sağlamalarında da etkili olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanında aile ortamından uzak, anne ve babasının destek, sevgi ve ilgisinden mahrum olan çocukların, fiziksel, zihinsel ve ruhsal açılardan daha zayıf ve daha korunmasız hissedeceği, bu durumun da çocuğun çevre ve toplumla uyum sorunları yaşamasına sebep olacağı belirtilmektedir.

Aile ortamının çocuğun hayatındaki en önemli değere sahip olmasının yanında, Çocuk Hakları Bildirgesi'nde* (1959) çocuğun; duygusal bir bağlılık, ahlaki ve maddi bir güvenlik ortamı içinde büyüme hakkına sahip olduğu belirtilirken aslında koruyucu aile hizmetinin önemi vurgulanmaktadır (Özkara, 2005: 51). Buna bağlı olarak ailenin, çocuğun hayatındaki gelişmelerin yapıtaşı olduğunu düşünen gelişmiş ülkeler, korunmaya muhtaç çocukların bakımı için kurum bakımını azaltıp koruyucu aile hizmetini desteklemektedirler (Bıyıklı, 1995: 4). Ancak Türkiye'de 1961'den bu yana koruyucu aile hizmeti uygulanmasına rağmen istenen oranda talep görmediği ve kurum bakımının daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Korunmaya muhtaç durumdaki çocukların kurumlarda bakılması oldukça eski bir sosyal hizmet modeli olarak uygulanmaktadır. Ancak kurum bakımı altında yaşayan çocukların, kurum bakımından olumsuz şekilde etkilendiği ilk kez 1945 yılında dile getirilmiştir. Bu dönemde bazı araştırmacılar kurum bakımına çok küçük yaşta gelen çocuklarda görülen zihinsel ve sosyal geriliğin, annelerinden ve ailelerinden ayrı kalmalarının bir sonucu olduğunu vurgulayarak, anneleri ile kuramadıkları bağlılık ve güven gibi bağların, çocuklarda bu tür geriliklere sebep olduğunu iddia etmişlerdir. Aynı araştırmacılar yine bu dönemde, kurumların çocuklar üzerinde telafi edilemeyen, engellenemeyen ve uzun süreli olumsuz etkiler bıraktığını savunmuşlardır (Özdemir vd., 2008: 286). Ayrıca birçok psikolog ve psikiyatristin kurumdaki çocuklar üzerinde yaptıkları inceleme ve araştırmalar sonucunda kurum bakımının, çocukların gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaptığı ortaya konmuştur (Özkara, 2005: 52).

* Çocuk Hakları Bildirgesi, 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu bildirgenin temeli olan İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A (III) sayılı kararı ile benimsenmiş ve ilan edilmiştir.

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

Kurum bakımının uygulanmasındaki en büyük eksikliklerden biri olarak, kurum bakımının çocukların fiziksel ve maddi ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik verirken manevi, toplumsal ve sosyal ihtiyaçları için uygun ortamın hazırlanıp gereken özenin gösterilmesinde yetersiz kalması gösterilmektedir. Bu durum çocuğun psikolojik açıdan olumsuz etkilenmesine, bireysel iletişim ve sosyal yaşantı deneyimlerinden eksik kalmasına neden olmaktadır.

Koruyucu aile bakımı; tüm dünyada, özellikle de gelişmiş ülkelerde, korunmaya muhtaç çocukların bakımı için en çok tercih edilen bakım türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede çocuklar kurum bakımının olumsuz etkisine maruz kalmadan, bir aile ortamında, sevgi ve güven içinde büyüme fırsatı bulmaktadırlar. Yapılan araştırma ve incelemeler koruyucu aile bakımının da bazı olumsuzluklar içerdiğini gösterse de kurum bakımına göre daha sağlıklı ve güvenli olduğu kanıtlandığı için daha fazla tercih edildiği gözlenmektedir.

Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeni yeni gelişmekte olan bir bakım hizmeti olmakla birlikte Türkiye’de geleneksel olarak bir çocuğun başka bir ailede bakımı ile ilgili ilk yasal düzenlemenin Türk Medeni Kanununun 273. maddesi ile yapıldığı görülmektedir. 1930 yılında çıkartılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda korunmaya muhtaç çocukların aile yanında bakımı hükme bağlanırken, Medeni Kanun’da hakkında koruma kararı olan çocuğun hâkim tarafından bir aile yanına yerleştirilebileceği öngörülmektedir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda çocukların bakılmak ve korunmak üzere ailelerin yanına yerleştirilmesi yetkisi belediyelere verilmiştir. Söz konusu kanunlarda hükümler yer almasına rağmen ilk uygulamanın 27.5.1949 tarihli ve 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanunun yürürlüğe girişinden sonra gerçekleştiği (Özşahin, 2012: 52) izlenmektedir. 5387 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile de bir koruma tedbiri olarak devam etmiştir. 6972 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran ve bir kurum olarak sosyal hizmetlere düzenleme getirerek 1983’te yürürlüğe giren 2828 sayılı SHÇEK Kanunu (Sosyal Hizmetler Kanunu) ise, koruyucu aileyi korunmaya muhtaç

çocuklara yönelik bir hizmet modeli olarak kabul etmektedir (Yazıcı, 2014: 252).

Günümüzde 633 Sayılı KHK ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 31.12.2011 tarihinden itibaren kapatılması ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulması ile koruyucu aile bakımı hizmetleri bu bakanlığa bağlı olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü koruyucu aile hizmetini kendisine bağlı olan Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı bünyesinde yürütmeye devam etmektedir (Özşahin, 2012: 55-56).

14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği'ne kadar Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin sadece süreli koruyucu aile modeli olarak uygulandığı görülmektedir. Bu tarihten itibaren ise süreli koruyucu aile modelinin yanında akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile modeli olarak dört biçimde uygulanma ve yürütülme gerçekleşmektedir.

Süreli Koruyucu Aile Modeli, öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci kademe eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır. *Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli* ise özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır. Acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılmamış çocuklar için temel ana, baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakım ise *Geçici Koruyucu Aile Modeli* olarak tanımlanmaktadır. *Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli* ise, veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu ve tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı ifade etmektedir (Gökkaya, 2014: 606-607).

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

Türkiye’de yeni gelişen bir bakım hizmeti olan koruyucu aile hizmeti uygulamasına olan ilginin ve koruyucu aile sayısının son yıllarda artış gösterdiği izlenmektedir. Koruyucu aile istatistiklerine göre mevcut koruyucu aile sayısı 4880, koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı ise 5939 olarak gerçekleşmektedir (koruyucu.aile.gov.tr, 2018). Veriler illere göre değerlendirildiğinde ise koruyucu aile uygulamasının yoğun görüldüğü iller arasında Türkiye’nin üç büyük şehri ilk üç sırada yer almaktadır. Buna göre İstanbul koruyucu aile uygulamasının en sık görüldüğü il olarak kaydedilmektedir. İstanbul ilinde mevcut koruyucu aile sayısı 414 iken bu 414 koruyucu ailenin bakımını üstlendiği 447 tane korunmaya muhtaç çocuk bulunmaktadır. İkinci sırada ise 337 koruyucu aile ile İzmir ili gelmektedir. 337 koruyucu ailenin bakımını üstlendiği korunmaya muhtaç çocuk sayısı ise 372’dir. Üçüncü sırada ise 275 koruyucu aile ile Ankara yer almaktadır. Ankara’daki 275 koruyucu ailenin bakımını üstlendiği 317 tane korunmaya muhtaç çocuk bulunmaktadır. İstanbul, İzmir, Ankara, Kayseri, Kocaeli, Konya, Samsun, Hatay, Gaziantep, Bursa illeri koruyucu aile verileri açısından listenin ilk onu arasında yer alırken, koruyucu aile sayısının en az olduğu iller Bayburt ve Nevşehir’dir. Ardahan ve Tunceli illerimizde ise hiç koruyucu aile bulunmamaktadır.

Sonuç olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı hizmet önceliği olarak her çocuğun bir aile ortamında desteklenmesi ilkesinden hareketle Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından ailelere ve çocuklara çeşitli sosyal hizmetler sunmaktadır. Korunmaya muhtaç çocukların korunma altına alınmasına esas oluşturacak nedenin ekonomik yoksunluk olması halinde, ailelere sosyal ekonomik destek hizmeti sunularak çocuğun kendi ailesi yanında bakımı sağlanmaktadır. Öz ailesi ile yaşama imkânı olmayan çocuklar koruyucu aile yanında desteklenmekte; durumu evlat edinilmeye uygun olan çocuklar ise evlat edinirme hizmetinden faydalandırılmaktadır. Bakımı aile ortamında sağlanamayan çocukların, aile ortamına en yakın ev tipi kuruluşlarda bakımları sağlanmaktadır. Bakanlık tarafından 2017 yılı Haziran ayı sonu itibari ile çocukların toplu bakımını sağlayan çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları kapatılarak aile ortamına benzeyen ve az sayıda çocuğun kaldığı çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi modeline geçilmiştir (ASPB, 2017).

Öte yandan koruyucu aile hizmetine yönelik etkinliğin artırılmasında ve koruyucu aile hizmetinin işleyişinde en önemli unsurun koruyucu aileler olduğu görülmektedir. O yüzden kurum çocuğa en uygun aileyi bulmak ile görevlidir. Bu sebeple Koruyucu Aile Yönetmeliğinde koruyucu aile türlerinden koruyucu ailenin seçimi ve çocuğun yerleştirilmesine kadar koruyucu aile uygulamasıyla ilgili bütün bilgiler yer almakta ve düzenlenmektedir. En uygun koruyucu aileleri seçmek, koruyucu aile hizmetinin amacı bakımından oldukça önemlidir. Bu yüzden hizmetin uygulanmasında en iyi ve tecrübeli sosyal hizmet uzmanlarının çalışmaları gerekmektedir. Ancak genellikle işinde tecrübe sahibi dahi olmayan sosyal hizmet uzmanlarının bu işi yapmakta olduğu ve koruyucu aile uygulamasının istenilen amaca tam olarak erişemediği (Özdemir, 1996: 50) eleştirisi yapılmaktadır.

SONUÇ

Çocuk refahı politikalarının amaçlarından en önemlisi her çocuğun yetenekleri doğrultusunda yetişebilmesi ve bu yetişebilme için aile, toplum ve çevrenin en uygun şartları sağlamasıdır. Aile ortamında sevgi, ilgi ile sağlıklı bir birey olarak yetişebilmeleri, toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri mümkün olmayan çocukların refahının sağlanmasında devlet önemli bir rol üstlenerek farklı yöntemlerle çocuk refahını sağlamayı ve çocukları korumayı amaçlamaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan bakım yöntemlerinden en eski ve en çok tercih edilen bakım yöntemi kurum bakımındır. Uzun yıllar korunmaya muhtaç çocuklar için en uygun bakım yöntemi olarak uygulanan kurum bakımı, artık genellikle diğer bakım hizmetlerinin uygulanamadığı durumlarda tercih edilmektedir. Bunun nedeni ise yapılan araştırma ve incelemelerin kurum bakımının çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı yönünde kanıtlar sunmasıdır. Kurum bakımı, çocukların maddi ihtiyaçlarını ve korunmalarını yeterli düzeyde karşılamasına rağmen, aile hayatının verebileceği güven, sevgi, sosyalleşme ve özgüven gibi duyguların verilmesinde eksik kalmaktadır. Bu da hem çocukların hem de toplumun geleceği için risk oluşturmaktadır.

Koruyucu aile bakımının, çocuk bakımı açısından daha sağlıklı olduğu yönündeki tartışmalarla birlikte kurum bakımına bir alternatif bakım türü

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

olarak ortaya çıkan koruyucu aile hizmeti uygulaması günümüzde birçok gelişmiş ülke için ilk tercih edilen bakım yöntemi haline gelmiştir. Yapılan çalışmalarda çocuklar için koruyucu aile bakımının kurum bakımından daha faydalı olduğu, kendine güven, sosyalleşme, psikolojik durum ve davranış sorunları açısından öz ailesi yanında kalan çocuklar ile koruyucu aile yanında kalan çocuklar karşılaştırıldığında aralarında hiçbir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Koruyucu aile hizmetinin diğer koruma yöntemlerine göre sağladığı bu temel faydalar esas alınarak gelişmiş ülkelerin kurum bakımı hizmet seviyesini en aza indirdiği ve koruyucu aile hizmetine önem verdikleri izlenmektedir.

Türkiye’de 1961 yılından beri koruyucu aile bakım yöntemi uygulanmasına rağmen yetersiz bilgilendirme, tanıtım eksikliği ve uygun politika-düzenleme yapılmaması sebebiyle istenilen seviyeye ulaşamamış ve günümüzde yeni yeni gelişmekte olan bir bakım hizmeti olarak anılmaktadır. Nitekim yıllar itibariyle Türkiye’deki veriler incelendiğinde de korunmaya muhtaç çocukların genellikle aile yanında destek verilerek korunma hizmetinin giderek arttığı gözlenmektedir. Bunun yanı sıra kuruluş bakımı altındaki çocuk sayısı yıllar itibariyle yavaş yavaş azalırken koruyucu aile, evlat edindirme gibi hizmetler giderek artmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen koruyucu aile hizmeti, 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Ayrıca, Türkiye’de koruyucu aile hizmeti, süreli koruyucu aile modelinin yanında akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile modeli olarak dört biçimde uygulanmakta ve yürütülmektedir.

Koruyucu aile hizmetine yönelik etkinliğin artırılmasında ve koruyucu aile hizmetinin işleyişinde en önemli unsurun koruyucu aileler olduğu görülmektedir. Bu noktada Koruyucu Aile Yönetmeliği düzenlemelerine uygun hareket edecek, tecrübeli ve gerek aile gerekse çocuk refahını gözeten sosyal hizmet uzmanlarının gerekliliği önem arz etmektedir. Ayrıca koruyucu aile olmak isteyen ailelerin bilinçlendirilmesi de önemli hususlar arasında ilk sırada yer almaktadır. Zira yapılan araştırmalar

koruyucu ailelerin ve bu ailelerin koruması altında kalan çocukların birçok güçlük ve sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Kurum tarafından koruyucu aile üyelerine gerek koruma için verilecek çocuğun özellikleri gerekse yerleştirme sonrası yaşanabilecekler ile ilgili bilgi ve eğitimler verilmelidir. Bu suretle koruyucu ailelerin ve koruma altındaki çocukların yıpratıcı bir süreç yaşamamasının önüne geçilerek, çocuğun refahı sağlanmış olacak ayrıca Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin etkinliği sağlanarak, uygulaması da yaygınlaşacaktır.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu. Ankara, 2017

Bespınar, Fatma Umut ve Aybars, Ayşe İdil, Erken Yaşlarda Çocuk Refahı ve Kadın İstihdamı Politika Belgesi, 2013.

Bıyıklı, Latife, “Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve S.O.S Çocuk Köyleri”, Özel Eğitim Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 1 Yıl: 1995, s. 3-10.

Bilican Gökkaya, Veda, “Ailelerin Koruyucu Aile Olma Nedenleri: Sivas İli Örneği”. International Journal Of Human Sciences, Cilt: 11 Sayı: 1 Yıl: 2014, s. 603-620.

Erdal, Leman, “Türkiye’de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, Sosyo Ekonomi Dergisi, Yıl: 2014, s. 171-192.

Kahraman, Fatma, (2007). Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti Sakarya ve Kocaeli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Karakaş, Banu ve Çevik, Ömer Can, “Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 18 Sayı: 33 Yıl: 2016, s. 887-906.

Kuş, Sabiha, (2014). Koruyucu Aile Hizmeti ve Toplumsal Farkındalık: Çanakkale İli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

**Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara
Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti**

Müderrişoğlu, Serra. Uyan Semerci, Pınar. Yakut Çakar, Burcu. Karatay, Abdullah ve Akkan, Ekim, Çocuk Refahı Belgesi, T.C Kalkınma Bakanlığı ve UNICEF Türkiye Temsilciliđi, 2013.

Özdemir, Fatma, (1996). Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Bakımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, Nesrin ve diğerleri, “Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 32 Sayı: 2 Yıl: 2008, s. 283-305.

Özkara, Suna, (2005). Toplumun Koruyucu Aile Uygulamasına İlişkin Bilgi Görüş ve Deđerlendirmeleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özşahin, Fatih, (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Trabzon İli Örneği Üzerine Bir Alan Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Salim, Muammer, (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Şenocak, Hasan, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri”. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt: 0 Sayı: 51 Yıl: 2010, s. 177-228.

Yalçın, Arslan, (2011). Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Yazıcı, Ergün, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 2 Yıl: 2014, s. 247-270.

Yolcuoğlu, İsmet Galip, “Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Deđerlendirilmesi”, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 18 Yıl: 2011, s. 43-57.

